

Kazimierz Pek

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

kazpek@kul.pl

<https://orcid.org/0000-0003-1492-6747>

Duch Święty „pośród”. Inspiracje Yves’a Congara dla eklezjologii rozeznawania

Abstrakt: *Normy postępowania w rozeznawaniu zjawisk nadprzyrodzonych* Dykasterii Nauki Wiary z 2024 r. zakładają realność działania Ducha Świętego „pośród” doświadczenia duchowego, ale nie określają epistemicznej struktury tej kategorii. Artykuł rekonstruuje obecne w myśli kard. Yves’a Congara OP rozróżnienie między obecnością „pośród” i „w” jako kluczowe dla adekwatnego ujęcia rozeznawania. Teza brzmi: *Spiritus in medio* posiada sens teologiczny wyłącznie jako dynamika ku *Spiritus inhabitans*. Tylko wtedy „obecność” nie jest opisem zjawisk religijnych, lecz formą działania Ducha Świętego w Kościele, nadającą się do oceny teologicznej. W konsekwencji rozróżnienie Congara ukazuje podwaliny eklezjologii rozeznawania.

Słowa kluczowe: Duch Święty, Yves Congar, *Normy postępowania* z 2024 r., eklezjologia rozeznawania, doświadczenie jako *locus theologicus*, zjawiska nadprzyrodzone

1. Wprowadzenie

*N*ormy o rozeznawaniu domniemanych zjawisk nadprzyrodzonych Dykasterii Nauki Wiary z 2024 r., zaaprobowane przez papieża Franciszka i zastępujące regulację z 1978 r. (udostępnioną ogółowi wiernych w 2011 r.), nie zatrzymują się wyłącznie na poziomie proceduralnym, czyli kanoniczno-pastoralnym. Eksponują nade wszystko wymiar teologiczny, akcentując obecność Ducha Świętego „pośród” i otwierają perspektywę eklezjologii rozeznawania: „Słuchając Ducha, który działa w ludzie wiernym Bogu”. Kategoria „pośród” zostaje tu przesunięta z języka ostrożności proceduralnej do języka hermeneutyki: Duch „mówi” w tym, co dzieje się realnie. Według sugestii dykasterii zasadniczym zadaniem powinno

być rozpoznawanie znaków działania Ducha Świętego „pośród” doświadczenia duchowego, jakim mogą być „domniemane zjawiska nadprzyrodzone”. Z racji metodycznych konieczne jest zatem najpierw odczytanie określenia Duch Święty „pośród” w świetle dotychczasowego nauczania dykasterii i, szerzej, nauczania papieża Franciszka. Ten zasób nauczania papieskiego można dalej pogłębiać.

2. Metodologia studium

Główna sekcja artykułu powinna objaśniać tło teoretyczne, najważniejsze pojęcia, zastosowane metody itp., zawierać rzetelne analizy tekstów źródłowych itp. Zanim jednak powstanie takie studium systematyczne zasadne jest przypomnienie teologa, który najwcześniej i najprecyzyjniej rozwinął teologię obecności Ducha w perspektywie relacyjnej: Yves’a Congara (jeszcze sprzed kreacji kardynalskiej), nazywanego niekiedy w Polsce ojcem Kościoła XX wieku (Napiórkowski 1995, 15–24). Jego namysł nad obecnością Ducha Świętego w Kościele można uznać za reprezentatywny dla żywej tradycji nie tylko XX wieku (Famerée 1992; Pek 2000; Kasprzak 2020; Jagielski 2020). Wybór Congara nie wynika z selekcji literatury przedmiotu, ale z faktu, że u niego kategoria przejścia od obecności „pośród” do obecności „w” posiada formę nadającą się do budowy kryteriów hermeneutycznych. W tej pracy przyjęto wypowiedź Congara nie jako jeden z wielu możliwych głosów, ale jako teologa normatywnego dla kwestii artykulacji obecności Ducha, ponieważ tylko u niego „pośród” i „w” mają status epistemicznych kategorii operacyjnych. W normach 2024 r. rozeznawanie jest czynnością wspólnotową, Kościoła z Kościołem; a więc „pośród” nie ma struktury prywatnej, lecz eklezjalną. Dokument dykasterii wyraźnie sugeruje wyartykułowanie nowej kategorii: *eklezjologii rozeznawania*, ponieważ przesuwą rozpoznanie działania Ducha z „aktu ekspertów” do procesu Kościoła jako *communio*, w którym Duch działa wewnątrznie i publicznie.

2.1. Problem badawczy

Problem badawczy niniejszego opracowania polega na identyfikacji struktury teologicznej kategorii Duch Święty „pośród” oraz określeniu jej statusu hermeneutycznego. Yves Congar był jednym z pierwszych teologów XX wieku, którzy zareagowali na zarzut, jakoby katolicyzm miał posiadać przedtrynitarną wizję Boga i tym samym zniekształcony obraz Kościoła (Flynn 2002; Pek 2009, 7–16). Jego twórczy wkład polegał na odsunięciu ekskluzywnego postulatu chrystocentrycznego uprawiania teologii poprzez wyeksponowanie dwóch misji historiozbawczych Ojca: Słowa i Tchnienia. Zanim sformułował taką hermeneutykę historii zbawienia, dokonał syntetycznego ujęcia działania Ducha Świętego w „ekonomii” jako obecnego „pośród” ludu (*in medio*) i prowadzącego ku „zamieszkaniu” Ducha w osobach (*inhabitans*). Na tym tle Logos objawia się inaczej: „zamieszkał wśród nas” (J 1,14). Uderza tu nie tylko rozmiar opracowań Y. Congara, lecz przede wszystkim perspektywa interpretacji obecności Ducha Świętego z punktu widzenia objawienia oraz doświadczenia Ducha (Pek 2000). Co znamienne, zanim w magisterium Kościoła pojawił się wyraźny postulat uznania doświadczenia jako *locus theologicus*, Yves Congar zastosował je w praktyce jako narzędzie uprawiania pneumatologii. Metodyczne zawężenie polega na odczytaniu Y. Congara w perspektywie jego mapy ekonomii obecności (od „pośród” do „zamieszkania”). To właśnie w tym obszarze jego myśli da się w sposób strukturalny odróżnić „działanie” od „zamieszkania” Ducha. Takie zawężenie nie jest redukcją dorobku dominikańskiego teologa, lecz świadomym wyborem fragmentu jego teologii, który może pełnić funkcję narzędziową: tylko na tym poziomie możliwe jest wyprowadzenie kryteriów hermeneutycznie użytecznych dla współczesnych norm rozeznawania w ramach eklezjologii.

2.2. Hipoteza badawcza

Hipoteza badawcza podjętej kwestii teologicznej zakłada, że kategoria Duch Święty „pośród” może zostać uznana za kategorię hermeneutyczną eklezjalnego rozeznawania tylko wtedy, gdy zostanie odczytana w koniunkcji dwóch hermeneutyk obecności Ducha

u Yves'a Congara: hermeneutyki *in medio* (Ducha „pośród” dziejów, zjawisk) oraz hermeneutyki *inhabitans* (Ducha, który „zamieszkuje” osoby). Dopiero ta relacja „między” i „w” konstryuuje pełną strukturę odniesienia teologicznego, umożliwiającą adekwatne zastosowanie kategorii „pośród” w eklezjologii rozeznawania. Jeżeli inna hermeneutyka obecności nie rozróżnia „pośród” i „w”, to z definicji nie jest zdolna wygenerować eklezjologii rozeznawania, bo nie ma trzonu epistemicznego dla przejścia od fenomenologii do ontologii.

2.3. Cel studium

W świetle przedstawionego uzasadnienia, problemu oraz hipotezy badawczej niniejsze opracowanie stawia sobie za cel odpowiedź na pytania: czy kategoria Duch Święty „pośród” (obecna w normach z 2024 roku) może zostać zinterpretowana jako kategoria hermeneutyczna eklezjalnego rozeznawania, a nie tylko jako kategoria ostrożności proceduralnej? Jak u Y. Congara rozróżnienie i powiązanie dwóch modalności obecności Ducha Bożego: *in medio* („pośród” procesów) i *inhabitans* („zamieszkującego” osoby) może teologicznie ustrukturyzować kategorię „pośród”? W jakiej mierze ta podwójna hermeneutyka obecności Tchnienia u Y. Congara stanowi realne narzędzie do *manifestatio Spiritus* (1 Kor 12,7) w perspektywie eklezjologii rozeznawania? Jakie są ograniczenia w stosowaniu koncepcji pneumatologicznej Y. Congara?

2.4. Teksty źródłowe

Wybór reprezentatywnych prac z dorobku kardynała Y. Congara (bibliografia pism: Pek 2000, 179–84; Kasprzak 2018, 63–64) stanowi źródło niniejszego opracowania. Na pierwszym planie znajduje się jego ujęcie dwóch misji Ojca („Słowo i Tchnienie”), przy czym najobszerniejszy zasób odniesień oferuje monografia „Wierzę w Ducha Świętego” (streszczona później w opracowaniu „Duch człowieka–Duch Boga”). Jednak nade wszystko należało wydobyć opracowanie „Le Mystère du Temple”, do którego Y. Congar konsekwentnie nawiązywał w swoich najnowszych pracach i które w sposób zasadniczy kształtuje kwestię teologii obecności Boga, przyczyniając się do

misteryjnej interpretacji Kościoła. W niniejszym studium Y. Congar nie jest przywoływany w funkcji historyczno-egzegetycznej, lecz w funkcji narzędziowej. Szerokie odwołanie do Y. Congara nie ma na celu referowania poglądów, lecz służy pozyskaniu instrumentarium hermeneutycznego potrzebnego do analizy współczesnych norm, np. podanych w dokumencie dykasterii. Z tego względu artykuł nie rekonstruuje też genealogii jego myśli ani jej środowiskowych uwarunkowań (np. dominikańskiej szkoły *praxis* oraz teologii znaków czasu Marie-Dominique’a Chenu OP), lecz ogranicza się do analizy wybranej struktury hermeneutycznej.

2.5. Metoda badawcza

Proces badawczy został przeprowadzony dwustopniowo. Najpierw zastosowano hermeneutykę analizy *Spiritus in medio*, czyli hermeneutykę Ducha „pośród” historii w celu wydobycia teologicznego znaczenia obecności Ducha „pośród” procesów historiozbowczych. W drugim etapie podjęto hermeneutykę *Spiritus inhabitans*, czyli hermeneutykę zamieszkania Ducha w osobach. Oba zagadnienia zostały rozróżnione, lecz nierozdzielone, ponieważ u Y. Congara „pośród” i „zamieszkanie” nie stanowią dwóch etapów temporalnych, lecz dwa komplementarne horyzonty tej samej „ekonomii” Tchnienia: zamieszkanie nie uchyla „pośród”, lecz nadaje mu nową głębię i zasięg wykraczający poza widzialne granice Kościoła.

3. *Spiritus in medio*. Hermeneutyka Ducha Świętego „pośród” historii

Yves Congar – w sposób szczególny w monografii o misterium świątyni (Congar 1962) – wyeksponował kategorię obecności Boga „pośród”, czyli pośród Ludu. W tym ujęciu nie mówił jeszcze o obecności *Ruah* w historii. To pojawi się dopiero później, kiedy zacznie określać „ekonomię Ducha” jako „wolny sektor” jego działania. Badania nad rozwojem nauki o Duchu skłoniły go jednak do porzucenia tego stanowiska, co najwyraźniej ujawnił to w opracowaniu *Słowo i Tchnienie* (Congar 2018b).

3.1. Słowo i Tchnienie

Nawet pobieżna analiza rozwoju pneumatologii Y. Congara ukazuje, jak fundamentalne znaczenie dla interpretacji Boga „pośród” ma trynitarne misterium udzielania się Boga w historii. Stwierdzenie, że Duch jest „pośród”, nie oznacza u Y. Congara „pneumatocentryzmu”. Według niego Słowo i Tchnienie pochodzą od Ojca i istnieje między nimi porządek. Chętnie przywołuje myśl Jana Damasceńskiego, który ukazywał Ducha jako towarzyszącego Słowu. Yves Congar utwierdzał się w tym przekonaniu także czerpiąc z teologii D. Stăniloae, który – korzystając z patrystyki – dochodzi do wniosku, że misterium obecności Boga prowadzi do zamieszkania Boga w człowieku wraz z Synem, co w konsekwencji prowadzi do usynowienia w Ojcu (Congar 2018a, 134–35). *Spiritus in medio* przestaje być u Y. Congara pojęciem abstrakcyjnym i staje się kategorią opisującą realny sposób działania Boga w historii. Obecność Boga w człowieku (Congar bardzo mocno akcentował to personalne odniesienie, mówiąc dosłownie: „w naszym życiu”) rozumiał zasadniczo jako obecność i moc, która nie przymusza, a którą nazywa się Jego Świętym Duchem (Congar 1996, 5).

3.2. Objawienie i doświadczenie Ducha „pośród” historii

Obecność „pośród” jest ruchem Boga, który przechodzi – według wewnętrznej ekonomii udzielania siebie – ku zamieszkaniu. Duch działa w Kościele, ale jego działanie wykracza poza widzialne granice Kościoła. Yves Congar odpiera zarzut, że taka wizja Ducha obecnego „pośród” relatywizuje chrześcijaństwo: podobieństwo doświadczenia religijnego nie oznacza równoważności (Congar 1996, 8). Duch działa w całej historii i w całym świecie, daje moc doświadczenia, ale normą pozostaje jego relacja do tego, czego uczy konstytutywny okres Objawienia (Congar 1995, 1:21). Dlatego ujęcie „pośród” u Y. Congara nie wskazuje na autonomię działania Ducha, lecz na to, że Trójca w historii jest realnie działająca i że jest to działanie, które prowadzi ku zamieszkaniu. Dominikanin wiąże to z wiarą Kościoła w „święty Kościół” (*sanctam Ecclesiam*) zakonczony w świętości świątyni, która pochodzi od Boga i daje wierzącym uczestnictwo w Jego świętości (1 Kor 3,17) (Congar 1995,

2:68–71). W tej myśli wybrzmiewa przekonanie, że kategoria „pośród” jest tak realna, jak realne jest stworzenie; jest jednak ona osobowa i relacyjna. Wprawdzie Bóg działa wszędzie, a równocześnie nigdzie, nie jest „uwięziony”, jednak jest obecny tam, gdzie działa (Congar 1995, 2:106–7). U Y. Congara można zatem mówić o obecności „świątynnej”, czyli eklezjalnej. Yves Congar zaczyna namysł nad misterium obecności Boga w historii od exodusu jako figury obecności „pośród”, ale już w trakcie argumentacji poszerza panoramę „pośród” o wymiar stworzenia. Warto pamiętać, że monografia z 1962 r. (pierwsze wydanie 1958) posiada podtytuł o ekonomia obecności Boga wobec Jego stworzenia od Księgi Rodzaju do Apokalipsy. Nie było to studium biblijne, ale przy zachowaniu egzegezy biblijnej odkrywaniem teologii słowa Bożego. Exodus staje się dla Y. Congara pierwszym i podstawowym wzorcem obecności „pośród”. Teolog zauważa, że inicjatywa tej obecności należy do Boga: to Bóg sam wskazał patriarchom, gdzie i w jakich warunkach „zamieszka pośród ludu” (Congar 1962, 8). Bóg nie jest związany z żadnym miejscem – jest transcendentny – ale „jest tam, gdzie jest Jego lud”, „idzie z nim” i jest „pośród niego, aby działać, objawiać swą wolę, dawać siłę i zwycięstwo” (Congar 1962, 30–31). W tej dynamice exodus ukazuje formę obecności, która jest przede wszystkim obecnością prowadzącą, nie zaś zamieszkaniem: „obecność jest zbiorowa; dana ludowi jako całość; nie jest zamieszkaniem w duszach, lecz obecnością prowadzącą i umacniającą” (Congar 1962, 32). A jednak ten typ obecności stanowi już pierwszą figurą tego, co Bóg „uczyni zawsze dla nas”: wydarzenia Wyjścia są „pierwszym urzeczywistnieniem” i „zapowiedzią” pełnej auto-komunikacji Boga (Congar 1962, 33). Stąd też – przy całej realności obecności „pośród” – Bóg „nie mieszka jeszcze w pełni” ani w świątyni, ani w ludziach; jest obecny, aby się objawiać i udzielać, ale nie po to, by zamieszkiwać w sensie pełnym (Congar 1962, 34). Kierunek ekonomii pozostaje wyraźny: zamieszkanie Boga „z ludem” i „w ludziach” ma nadejść dopiero we wcieleniu – „cała Pełnia Bóstwa zamieszka w Chrystusie cielesnie” (Congar 1962, 59–72). Yves Congar widzi więc exodus jako hermeneutyczny wzorzec: objawia on nie tylko transcendencję Boga, ale przede wszystkim Jego wolę bycia realnie „pośród” stworzenia i dla człowieka. I tutaj pojawia się element konstytutywny

dla późniejszej pneumatologii Y. Congara: „Duch Święty jest duszą świata stworzonego tak jak jest duszą Kościoła. On działa poza widzialnymi granicami Ciała Chrystusa, przygotowując serca do przyjęcia łaski” (Congar 1962, 110–11).

3.3. Znaki działania Ducha „pośród” a „zjawiska nadprzyrodzone”

Innymi słowy biblijny język „pośród” ma zawsze dwa wektory: „pośród stworzenia” (jako zasada istnienia i dynamizacji życia) oraz „pośród Izraela” (jako przewodnia obecność w historii zbawienia). Te dwa pola są rozróżnialne, ale nierozzerwalne: kosmiczne „pośród” stanowi materię, w której Bóg może wejść „pośród” Ludu. Dlatego *Spiritus in medio* nie jest u Y. Congara kategorią neutralną. Jest to kategoria teologicznie mocna i soteriologicznie konieczna: działanie Ducha „pośród” przygotowuje do odkupienia i prowadzi do zamieszkania. Uderza przy tym subtelna ewolucja myśli Y. Congara: długo operuje on klasycznym językiem „Bóg pośród”, lecz wraz z rozwinięciem pneumatologii coraz częściej przechodzi do idiomu „Duch pośród”. Podsumowując tę prezentację Y. Congara na temat teologii „pośród”, można jednoznacznie powiedzieć już językiem Pawła, że to jedna z form *manifestatio Spiritus* (1 Kor 12,7). Francuski teolog do niej specjalnie nie nawiązywał, ale jego myśl teologiczna bardzo inspiruje, by uwzględnić Apostoła w budowaniu eklezjologii rozeznawania. W tym miejscu warto postawić tak pytanie o inspirację dla interpretacji norm dykasterii z 2024 roku. Jeśli Duch jest rozpoznawalny „pośród” wydarzeń (*in medio*), to rozeznanie nie rozpoczyna się od cudu (czy domniemanego zjawiska nadprzyrodzonego), ale od dynamiki wspólnoty i od realnych skutków w historii, czyli znaków obecności Ducha Świętego. Stąd „ostrożność proceduralna” musi być wtórna wobec hermeneutyki doświadczenia wiary Kościoła. W opisie wydarzenia, nawet gdyby było jednostkowe, należy zaczynać od wymiaru wspólnotowego, czyli danego środowiska. Istotna będzie hermeneutyka jedności (dotycząca porządku charyzmatów w Kościele) i rozwoju (dotycząca więzi z Objawieniem).

4. *Spiritus inhabitans*. Hermeneutyka zamieszkania Ducha Świętego w osobach

Yves Congar (1995, 32) twierdził, że historii działania Ducha Świętego nie da się ujrzyć, ale opisane doświadczenie Ducha Świętego – tak. W jego hermeneutyce powiązania Objawienia i doświadczenia widział światło dla rozpoznawania stałej obecności Boga w ludzkiej historii. Wprowadza tu fundamentalne rozróżnienie: nie potrafimy opisać „historii działania” Ducha, ale możemy opisać „historię poznania” Ducha – czyli to, jak doświadczenie Ducha zostało przeżyte, wyrażone i rozpoznane w Kościele. Trzeba też zauważyć, że w tym ujęciu Y. Congar wyraźnie daje do zrozumienia, że opis i interpretacja doświadczenia Ducha zależy od obrazu Boga.

4.1. Świadczenie doświadczenia Ducha w żywej Tradycji

Dlatego Y. Congar nie redukuje konstytutywnego okresu Objawienia do *sola Scriptura*, lecz łączył go z prawdą, że Bóg, który się objawił, wciąż mówi i daje znaki swojej obecności. W tym horyzoncie Tradycja jawiła się Y. Congarowi jako „żywa”, gdyż zakładała żywą obecność Ducha (Congar 1995, 1:32–33; por. Siwecki 2024). Ważnym elementem hermeneutyki Y. Congara jest uwzględnienie świadectw, w których wierzący opisują doświadczenie Ducha działającego „od wewnątrz” osoby. Teolog nie kwalifikuje takich tekstów jako „mistycznych”, nie prowadzi też szczegółowej egzegezy tych relacji. Traktuje je raczej jako materiał źródłowy wskazujący na możliwość doświadczenia Ducha według modalności *inhabitare*. Przywołane świadectwo św. Patryka („słyszałem Go modlącego się za mnie [...] powiedział, że był Duchem”) ma więc dla Y. Congara wartość ilustracyjną: wskazuje na fakt rozpoznania modlitwy Ducha w człowieku i w jego wnętrzu (Congar 1996, 6). Dominikański teolog nie komentuje tego tekstu biblijnie, ale kontekstowo można zauważyć, że kieruje percepcję czytelnika ku logice Pawłowej (por. Rz 8,27–28), w której Duch działa nie tylko „pośród historii”, ale w sposób konstytutywny „w” osobie wierzącej. W tym sensie świadectwa tego typu funkcjonują u Y. Congara jako dane wspierające tezę o realności zamieszkania Ducha w osobie. Elementem, który domyka powyższe intuicje badawcze, jest rozpoznanie przez teologa

różnicy pomiędzy obecnością Boga „pośród” i pełnym zamieszkaniem Boga „w”.

4.2. Eklezjalna forma zamieszkania Ducha

Kardynał jednoznacznie stwierdza, że obecność Boga w historii i w ludzkiej przemyśle jest realna, ale nie jest jeszcze pełnym „zamieszkiwaniem” (Congar 1962, 34). Obecność ta ma charakter dziejzobawczy: Bóg jest obecny po to, by się objawiać i udzielać, ale celem tej obecności – zgodnie z ekonomią Objawienia – jest przejście do zamieszkania.

W tym sensie „pośród” nie jest kategorią zastępczą, ale kategorią etapu dziejów zbawienia; wskazuje na potwierdzony moment historii zbawienia, w którym Bóg realnie działa i realnie „jest”, lecz ekonomia udzielania siebie nie osiągnęła jeszcze punktu kulminacyjnego, którym będzie „zamieszkanie”.

Ta teza jest kluczowa jako most teologiczno-poznawczy: dopiero na tym tle staje się hermeneutycznie adekwatne analizowanie w kolejnych krokach dwóch modalności zamieszkania – w ludzkiej (eklezyjalnie) oraz w osobie (indywidualnie).

Yves Congar rozwija kategorię Kościoła jako *domu Boga żywego*, w którym ujawnia się ekonomia zbawienia Boga skierowana ku ludziom. Ten obraz Kościoła przynależy do Kościoła jako świętyni (Congar 1995, 2:71). Kościół jako dom Boży nie jest przede wszystkim „miejszem kultu”, lecz znakiem obecności Boga jako Tego, który daje siebie ku zbawieniu. Dominikanin zakłada przy tym, że Bóg jest już obecny w świecie na mocy aktu stworzenia; obecność ta jest realna, ale dopiero w udzielaniu się Ducha staje się obecnością osobową – od strony Ojca, do którego człowiek zostaje zwrócony w poznaniu miłości (Congar 1995, 2:107–8). Ta obecność została definitywnie zakotwiczona we Wcieleniu Syna i rozwinięta w misterium paschalnym, którego owocem jest zamieszkanie Ducha. Dzięki temu Kościół staje przestrzenią, w której ekonomia misji Słowa i Tchnienia realnie spotyka się w wierzących; staje się przestrzenią, w której dokonuje się doświadczenie tego udzielania: w posłuszeństwie miłości Bogu i bliźniemu otwiera się realna możliwość poznania Jego obecności i działania – Duch wspiera swym

świadcstwem naszego ducha, że jesteśmy dziećmi Bożymi (por. Rz 8,16–28).

Tak rozumiany Kościół jest domem zamieszkania Boga, w którym Duch uobecnia Ojca w relacji z osobą wierzącego (Congar 1995, 2:33). Francuski teolog opisuje zamieszkanie Boga jako strukturę trójstopniową, w której obecność „pośród” zostaje ukierunkowana na pełnię zamieszkania „w”. Najpierw wskazuje, że zamieszkanie Boga w osobach zakorzenione jest w historii Jego obecności z ludem i rozpoznawalne jest jako wewnętrzna dynamika historii zbawienia (Congar 1962, 59nn). Następnie określa Wcielenie Syna jako punkt kulminacyjny tych dziejów: przez Jezusa Chrystusa Bóg zamieszkał pośród ludzi w sposób pełny, ponieważ w Nim obecność Boska osiąga swój wymiar „cielesny” i „historyczny” (Congar 1962, 71–72).

Dopiero na tym chrystologicznym fundamencie Y. Congar wprowadza ostatni poziom: zamieszkanie Ducha w osobach. Dar Ducha jest udzielony po to, aby Bóg był obecny w człowieku jako w świątyni – zamieszkanie Boże w duszy jest dla dominikanina właściwym skutkiem daru Ducha (Congar 1962, 79). Dlatego łaska uświęcająca jest u Y. Congara definiowana jako ontyczna forma obecności Boga w osobie; Bóg nie jest już tylko „z” człowiekiem, ale „w” człowieku (Congar 1962, 83).

W konkluzji Teolog zaznacza, że zamieszkanie to nie jest metaforą, lecz rzeczywistym (choć niewidzialnym) ustanowieniem obecności Boga w osobie, które przemienia człowieka w „żywą świątynię” (Congar 1962, 90). W tej perspektywie *inhabitare* nie jest więc kategorią czysto moralno-duchową, lecz kategorią ontyczną: zamieszkanie Ducha oznacza również realną zmianę sposobu bytowania człowieka. Ekonomia zbawienia, przechodząc od obecności „pośród” do obecności „w”, dokonuje się jako przejście od rozpoznawalnej w historii i relacjach do rzeczywistości konstytutywnej, rozpoznawalnej w samym sposobie istnienia osoby.

W ujęciu Y. Congara kategoria *inhabitatio* nie zatrzymuje się na wymiarze „stanu łaski”. Zamieszkujący Duch nie tylko konstytuuje życie wewnętrzne wierzących i jest źródłem ich uświęcenia, ale czyni z nich „miejsce”, w którym Bóg komunikuje się światu. W tej perspektywie zamieszkanie Ducha nie jest stanem statycznym; jest wewnętrzną zasadą przekazu i udzielania się Boga.

Innymi słowy: obecność Boga w wierzącym jest zarazem wewnętrzną formą jego misji „pośród” świata. Ten motyw – pojawiający się u Y. Congara w naturalnym przedłużeniu logiki *Mystère du Temple* – wskazuje, że *inhabitare* ma charakter dynamiczny: uświęcenie osoby i komunikacja Boga światu są dwiema stronami tego samego działania Ducha (Congar 1995, 2:83–174).

Pięćdziesiątnica jawi się u Y. Congara jako dziejowe dopełnienie misterium paschalnego. To moment, w którym obecność zamieszkująca zostaje „rozszerzona”: to, co było zawarte w sposób pełny jedynie w Jezusie Chrystusie (pełnia Bóstwa cieleśnie: Kol 2,9), zostaje udzielone Jego Ciału. Kościół staje się tym samym „świątynią Boga żywego” nie jako budowla, ale jako *communio* wierzących. Zesłanie Ducha Świętego nie inauguruje nowego rodzaju obecności, lecz aktualizuje i rozciąga obecność zamieszkującą z Chrystusa na tych, którzy są z Nim zjednoczeni. Odtąd zamieszkanie Boga nie jest już określone przez „miejsce” ani „jedną osobę”, ale przez wspólnotę. W ten sposób Duch czyni Kościół przestrzenią zamieszkania i zarazem formą trwałej komunikacji obecności Boga w świecie.

4.3. Od miejsca do relacji

Zamieszkanie Ducha w wierzących nie jest więc stanem wyłącznie *ad intra*, ale staje się zasadą Bożej obecności pośród świata poprzez wiarę i świadectwo ochrzczonych (Congar 1995, 2:100–106). Yves Congar wyjaśnia także, że ta ekonomia „pośród” obejmuje także całą ludzkość. W nawiązaniu do semantyki J1 3,1–2 („na wszelkie ciało”) wskazuje, że wszędzie tam, gdzie człowiek zwraca się ku dobru, już jest działanie Ducha.

In medio mundi nie jest tu również kategorią metaforyczną, lecz realną formą ekonomii Ducha działającego w sumieniach i tym samym w różnych kulturach. Powszechność działania nie oznacza jednak jeszcze „zamieszkania”: jest raczej gruntem antropologicznym, w którym *inhabitare* może stać się realne – tam, gdzie łaska niestworzona i łaska stworzona spotykają się w jednym akcie Bożego przyjscia, jak w epizodzie Zacheusza, który Y. Congar wskazuje jako model hermeneutyczny (Congar 1995, 2:108). Kardynał pokazuje także granice tak śmiałej wizji teologicznej. Koryguje

ewentualny pneumatologiczny redukcjonizm: to co Bóg czyni *ad extra* jest wspólnym dziełem Trójcy. Zasada perychorezy uniemożliwia przypisanie absolutnej „sprawczości” Duchowi w oderwaniu od Ojca i Syna; jednocześnie zasada porządku pochodzenia zakłada odrębność sposobów „przyjścia” Osób.

Yves Congar nawiązuje tu do tradycji „pieczęci” (2 Kor 1,22; Ef 1,13–14; 4,30): Duch jako „pieczęć” oznacza wewnętrzne upodobnienie, które ontycznie konstytuuje osobę w analogii do Syna. *Inhabitare* nie jest więc „czynnością Ducha” w sensie funkcjonalnym, lecz trynitarną strukturą udzielania się Boga w osobie (Congar 1995, 2:109–17).

4.4. Trynitarnie kryterium zamieszkania

W rezultacie topografia obecności Y. Congara – „pośród”, „w Chrystusie”, „w osobach” – ma bezpośrednio implikacje normatywno-pastoralne. Jeśli zamieszkanie Ducha nie jest tylko zjawiskiem psychologicznym (Congar 1996, 13–16), lecz formą ekonomii Trójcy w osobie, to hermeneutyka Congara nie może być odczytana wyłącznie jako rekonstrukcja historyczna (Congar 1996, 16–21; Groppa 2001): jest ona ramą normatywną rozróżniania. Z tego punktu widzenia należy wydobyć trzy zasady konstruktywne, które są konieczne, aby eklezjologia rozeznawania mogła być wewnętrznie spójna z logiką *Spiritus inhabitans*. Jeśli zatem przyjąć za Y. Congarem różnicę między działaniem „pośród” i zamieszkaniem „w”, trzeba formalnie wprowadzić rozróżnienie poziomów rozeznania. Nie każde działanie Ducha „w kontekstach, wydarzeniach czy sumieniach” może być natychmiast interpretowane jako „zamieszkanie”. Rozpoznanie działania Ducha w historii (w sensie *in medio*) jest pierwszym krokiem, ale nie ostatnim. Pełne rozpoznanie „zamieszkania” domaga się dodatkowych znaków konstytutywnych. Dla eklezjologii rozeznawania oznacza to, że nie można zakładać automatycznej tożsamości „działania” i „zamieszkania”, lecz należy operować dwoma poziomami rozpoznania: ekonomicznej obecności „pośród” oraz ontycznego zamieszkania „w”. Zamieszkanie nie jest „działaniem Ducha” rozumianym autonomicznie. To co Bóg czyni *ad extra* jest wspólnym dziełem Trójcy. Dlatego zamieszkanie

jest aktem trynitarnym: jest przyjściem Ojca, Syna i Ducha w porządku pochodzenia Osób. W warunkach rozeznawania oznacza to konieczność stosowania korekty chrystologiczno-trynitarniej. Nie wolno orzekać „zamieszkania” na podstawie samego wrażenia dynamiki „duchowej”, lecz trzeba sprawdzać odniesienie do Słowa wcielonego (norma prawdy) i do Ojca (norma miłości). *Inhabitare* nie jest możliwe jako fenomen „zjawiska nadprzyrodzonego” – jego strukturą rozpoznawalną jest forma trynitarna, osobowa i relacyjna. Według Y. Congara zamieszkanie zawsze ma konsekwencję *ad extra*: zamieszkujący Duch czyni z wierzącego osobowe odniesienie, w którym Bóg komunikuje się światu. To oznacza, że *inhabitare* nie jest kategorią prywatnego doświadczenia – jego prawdziwość rozpoznaje się również po owocach, ponieważ uświęcenie i komunikacja pochodzą z tego samego aktu Ducha (Flynn 2002). W perspektywie norm rozeznawania oznacza to, że zamieszkanie rozpoznaje się nie tylko po „stanie łaski”, ale również po realnym udzielaniu się Boga światu poprzez wierzącego (słowo, czyn, przemianę życia itp.). Hermeneutyka obecności u Y. Congara jest strukturalnie trynitarna i ontyczna, ale nie rozpracowuje poziomów doświadczenia jako złożonych danych osobowych i kulturowych (Barth 2013). W myśli Y. Congara doświadczenie jest zawsze teologicznym „pośród” – nie epistemicznym „dostępem”. Dlatego model eklezjologii rozeznawania wymaga dopełnienia: pneumatologia Y. Congara musi zostać sprzęgnięta z teologiczną epistemologią doświadczenia, aby mogła być jeszcze bardziej użyteczna w procesie badania domniemanych zjawisk nadprzyrodzonych (Flynn 2004, 21–35).

5. Zakończenie

Celem niniejszego studium było ustalenie, czy kategoria Duch Święty „pośród”, obecna w *Normach* z 2024 r., może zostać teologicznie ustrukturyzowana jako kategoria hermeneutyczna eklezjalnego rozeznawania, a nie tylko jako kategoria ostrożności proceduralnej. Dokonano tego poprzez analizę rozróżnienia i powiązania dwóch modalności obecności Ducha u Y. Congara (*in medio / inhabitans*) w celu oceny, w jakim zakresie taka struktura może pełnić funkcję narzędziową w eklezjologii rozeznawania, a także

jakimi ograniczeniami jest obciążona. Dorobek teologiczny dominikanina był dla niniejszej pracy narzędziem epistemologicznym. Pomógł ukazać strukturę poznania i rozróżnienia obecności Ducha, co umożliwiła konceptualizację eklezjalnego rozeznawania. W świetle myśli Y. Congara warunek wystarczający dla przejścia z poziomu „działania pośród” do poziomu „zamieszkiwania” ma strukturę integracyjną. Moment „zamieszkania” jest rozpoznawalny dopiero tam, gdzie współwystępują trzy znaki: odniesienie do formy Chrystusa jako normy prawdy, recepcja *communio* jako normy eklezjalnej oraz owocność *ad extra* jako normy misji. Yves Congar nie rozdziela tych wymiarów, ponieważ ekonomia Objawienia jest jedną ekonomią Słowa i Technienia. Dlatego doświadczenie rodzące się „pośród” historii i „w” osobie może być adekwatnie ocenione jako *manifestatio Spiritus* tylko wtedy, gdy wykazuje potencjał ich realnej integracji.

Mając na uwadze twórczą myśl francuskiego teologa, a także ograniczenia jego pneumatologii, można dostrzec kilka konsekwencji hermeneutycznych dla eklezjologii rozeznawania:

1. Konsekwencja epistemologiczna. W hermeneutyce Y. Congara doświadczenie jest „miejscem”, w którym pojawia się rozpoznawalność działania Ducha (pośród), ale doświadczenie nie jest kryterium prawdy o Duchu (kryterium pozostaje ekonomia Objawienia – Słowo i Technienie). Dlatego dla eklezjologii rozeznawania fenomenologiczna rozpoznawalność „pośród” nigdy nie jest jeszcze „dowodem” – rozeznawanie potrzebuje przejścia epistemicznego z *faktu* do *formy* (od działania ku zamieszkaniu).
2. Konsekwencja trynitarna. Ponieważ u Y. Congara każde działanie Boga *ad extra* jest wspólnym dziełem Ojca, Syna i Ducha, „zamieszkanie” nie może być kiedykolwiek przypisane Duchowi w izolacji – zawsze ma formę trynitarnego przyścia. Dlatego dla eklezjologii rozeznawania: rozpoznanie Ducha „pośród” nie może być dokonywane w kluczu religijności bez Chrystusa i bez Ojca – hermeneutyka „pośród” musi być weryfikowana w logice Słowa i Technienia, czyli w trynitarniej normie Objawienia.
3. Konsekwencja chrystologiczna. Normą prawdy o Duchu jest odniesienie do formy Jezusa Chrystusa. Dla Y. Congara normą

- prawdy o Duchu jest odniesienie do Chrystusa: Duch nie daje innej prawdy niż ta, którą stanowi misterium paschalne Jezusa Chrystusa. Nie tylko misterium wcielenia. Dlatego „zamieszkanie” nie może być rozpoznane ani przypisane tam, gdzie dynamika doświadczenia nie prowadzi w kierunku postaci Syna – w sensie posłuszeństwa Ojcu, *kenosis* i *agapē*.
4. Konsekwencja pneumatologiczna. U Y. Congara zamieszkujący Duch jest zawsze zasadą udzielania: *inhabitare* nie zamyka osoby „w sobie”, ale otwiera ją ku komunii i misji. Dlatego w rozeznawaniu realność działania Ducha rozpoznaje się nie po intensywności doznań, ale po wewnętrznej dynamice daru, który przekracza podmiot i czyni go miejscem komunikacji Boga wobec innych.
 5. Konsekwencja eklezjologiczna. Yves Congar nie zna duchowości „prywatnej” poza Kościołem: nawet to, co dzieje się „we wnętrzu osoby”, należy do ekonomii komunii. Dlatego rozeznanie – w logice Norm 2024 – nie może być aktem indywidualnego rozstrzygnięcia (ani wizjonera, ani promotora zjawisk), lecz musi być rozciągnięte na Kościół jako *communio*: tylko wspólnota (i jej porządek charyzmatów) jest podmiotem rozpoznania tego, co ma znaczenie dla całego Ludu Bożego. Zatem nie każda eklezjologia nadaje się do rozeznawania.
 6. Konsekwencja antropologiczna: Antropologia Y. Congara zakłada możliwość osoby ludzkiej do przyjmowania obecności Boga aż do formy *inhabitatio*. Duch zamieszkuje, aby upodobnić człowieka do Syna. Człowiek jest konstytutywnie relacyjny i otwarty – może żyć w relacjach, w których Duch jest „pośród”, i może być ukształtowany od wewnątrz przez zamieszkującego Ducha. Dlatego w eklezjologii rozeznawania osoba jest nie tylko „podmiotem przeżyć”, ale „miejscem przyjęcia” i „miejscem udzielania się” Boga.
 7. Konsekwencja instytucjonalna. Kościół jako *communio* jest przestrzenią konstytutywnego „pośród” działania Ducha, a nie jedynie organem weryfikującym. Instytucjonalność pełni tu rolę służebną wobec „manifestacji Ducha”: ma zapewnić możliwość rozeznania i publicznego owocowania darów,

a nie ich zawłaszczania. Jeśli przyjąć – za Y. Congarem – dwie modalności obecności Ducha (*in medio* / *inhabitans*), konsekwencją semantyczną byłoby przejście z języka „domniemanych zjawisk nadprzyrodzonych” do języka „znaków obecności Ducha pośród Kościoła i świata”. Wówczas dokument dykasterii brzmiałby następująco: *Normy w procesie rozeznawania* manifestacji Ducha *wobec zjawisk nadprzyrodzonych*. Rozeznawanie w ujęciu francuskiego teologa nie jest weryfikacją fenomenu, lecz identyfikacją modalności obecności. Perspektywa Y. Congara wskazuje zarazem obszar otwartych badań: potrzebna jest integralna epistemologia doświadczenia eklezjalnego, która pozwoli odróżnić „pośród” (ekonomia obecności w procesach) od „zamieszkania” (ekonomia obecności w osobach). Dopiero taka epistemologia umożliwi operacjonalizację kategorii „pośród” w eklezjologii rozeznawania.

The Holy Spirit “in the Midst”: Yves Congar’s Inspirations for an Ecclesiology of Discernment

Abstract: *The Norms for Proceeding in the Discernment of Alleged Supernatural Phenomena* issued by the Dicastery for the Doctrine of the Faith in 2024 presuppose the reality of the action of the Holy Spirit in the midst of spiritual experience, yet they do not define the epistemic structure of this category. This article reconstructs the thought of cardinal Yves Congar, O.P., concerning the distinction between the presence in the midst (*in medio*) and the presence within (*in*) as crucial for an adequate understanding of discernment. The thesis advanced here is that *Spiritus in medio* possesses theological meaning only as a dynamism oriented toward *Spiritus inhabitans*. Only then does “presence” cease to be a description of religious phenomena and become a form of the Holy Spirit’s action in the Church that is open to theological evaluation. Consequently, Congar’s distinction reveals the foundations of an ecclesiology of discernment.

Keywords: Holy Spirit, presence “in the Midst,” Yves Congar, 2024 *Norms*, ecclesiology of discernment, experience as *locus theologicus*, alleged supernatural phenomena

Bibliografia

- Barth, Grzegorz. 2013. *Hermeneutyka osoby*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Brooks, J. Adrian. 2020. "Breathing Forth the Word: Yves Congar's Articulation of the Activity of The Holy Spirit In The Life of Christ." *New Blackfriars* 2020 (101): 196–205. <https://doi.org/10.1111/nbfr.12545>.
- Congar, Yves. 1962. *Le Mystère du Temple*. Paris: Éditions du Cerf.
- Congar, Yves. 1973. "Actualite d'une pneumatologie." *Proche Orient chretien* 23:121–32.
- Congar, Yves. 1995. *Wierzę w Ducha Świętego*. Vol. 1–3. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Congar, Yves. 1996. *Duch człowieka, Duch Boga*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Congar, Yves. 2018a. *Tradycja i tradycje. Esej historyczny*. Vol. 1. Poznań: W drodze.
- Congar, Yves. 2018b. *Słowo i Tchnienie*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Dykasteria Nauki Wiary. 2024. *Normy postępowania w rozeznawaniu domniemanych zjawisk nadprzyrodzonych*. Accessed October 28, 2026. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_doc_20240517_norme-fenomeni-sopranaturali_pl.html.
- Famerée, Joseph. 1992. "L'ecclésiologie du Père Yves Congar. Essai de synthèse critique." *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 76:377–419.
- Flynn, Gabriel. 2002. "The Role of Affectivity in the Theology of Yves Congar." *New Blackfriars* 83 (977/978): 347–64. <http://www.jstor.org/stable/43249947>.
- Flynn, Gabriel. 2004. *Yves Congar's Vision of the Church in a World of Unbelief*. Ashgate: Aldershot/Burlington.
- Groppe, Elizabeth Theresa. 2001. "The contribution of Yves Congar's theology of the Holy Spirit." *Theological Studies* 62:451–78.
- Hanvey, James. 2005. "In the Presence of Love: The Pneumatological Realization of the Economy: Yves Congar's *Le Mystère du Temple*." *International Journal of Systematic Theology* 7 (4): 383–98.
- Jagielski, Mariusz. 2020. "Reform and Periphery of the Holy People of God: from Yves Congar to Pope Francis." *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 28 (1): 155–75.
- Kasprzak, Artur. 2018. "Pneumatologia w eklezjologii Konstytucji *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II z perspektywy teologii Yves'a Congara." *Poznańskie Studia Teologiczne* 33:41–65. <https://doi.org/10.14746/pst.2018.33.03>.
- Kasprzak, Artur. 2020. "Eklezjalny wymiar pełnienia charyzmatu prorocstwa. Wciąż aktualne przedsoborowe intuicje Yves'a Congara." *Studia Teologii Dogmatycznej* 6:40–55.
- Napiórkowski, Stanisław Celestyn. 1995. "Yves Congar, ojciec Kościoła XX wieku." In vol. 1 of *Wierzę w Ducha Świętego*, by Yves Congar, translated by Adam Paygert, 15–24. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Pek, Kazimierz. 2000. *Per Spiritum ad Mariam. Implikacje mariologiczne pneumatologii Y. Congara*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Pek, Kazimierz. 2009. *Deus semper maior. Teologiczny obraz Boga w polskiej mariologii XX wieku*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Siwecki, Leon. 2024. “John Zizioulas’ Trinitarian Ecclesiology.” *Collectanea Theologica* 94 (2): 29–59. <https://doi.org/10.21697/ct.2024.94.2.02>.

Otrzymano: 2025-11-11.

Zaakceptowano: 2025-12-17.

Oświadczenia

Autorstwo: Nie dotyczy.

Finansowanie badań: Niniejsza publikacja nie otrzymała żadnego zewnętrznego wsparcia finansowego.

Oświadczenie właściwej komisji etycznej: Nie dotyczy.

Oświadczenie o dostępności danych: Dane badawcze na życzenie od autora.

Podziękowania: Nie dotyczy.

Konflikt interesów: Autor deklaruje, że nie ma żadnego konfliktu interesów związanego z publikacją niniejszych badań.